Laboratorní práce č. 1:
Určení výtokové rychlosti kapaliny

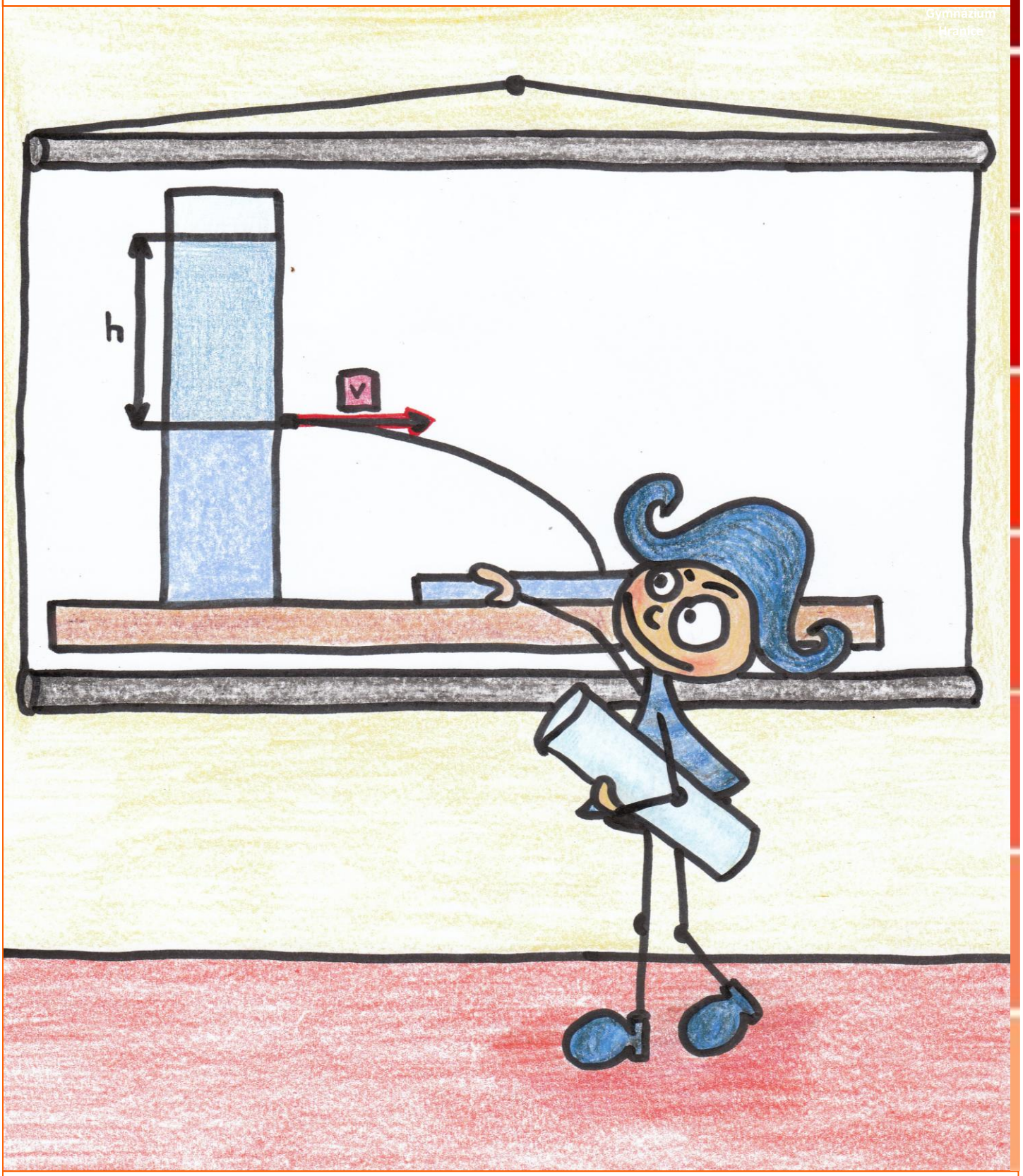

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Test k laboratorní práci č. 1: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Varianta A:

1. Rovnice spojitosti je zvláštním příkladem zákona zachování:

A. energie **B.** mechanické energie

C. hmotnosti **D.** setrvačné hmotnosti

2. Průřezem válcové trubice o obsahu S_1, poloměru r_1, průměru d_1, teče kapalina rychlostí o velikosti v_1. Průřezem válcové trubice o obsahu S_2, poloměru r_2, průměru d_2, teče kapalina rychlostí o velikosti v_2. Která tvrzení jsou správná?

a) $S_1\rho v_1 = S_2\rho v_2$ b) $\frac{S_1}{S_2} = \frac{v_1}{v_2}$ c) $r_1^2 v_1 = r_2^2 v_2$ d) $\left(\frac{d_2}{d_1}\right)^2 = \frac{v_1}{v_2}$

A. a,c **B.** c,d **C.** a,c,d **D.** a,b,c

3. Potrubím s průřezem o obsahu 20 cm^2 proteče za minutu 1 hl vody.

Objemový průtok vody má hodnotu:

A. 1 hl **B.** 0,1 m^3 **C.** $1{,}7.10^{-2}\ m^3.s^{-1}$ **D.** 0,2 m^3

4. Potrubím s průřezem o obsahu 20 cm^2 proteče za minutu 1 hl vody.

Rychlost vody má hodnotu:

A. 0,83 $m.s^{-1}$ **B.** 49,8 $m.s^{-1}$ **C.** 0,05 $m.s^{-1}$ **D.** 8,33 $m.s^{-1}$

Test k laboratorní práci č. 1: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Varianta B:

1.

Voda proudí v redukovaném potrubí podle obrázku tak, že $v_2 = 2.v_1$

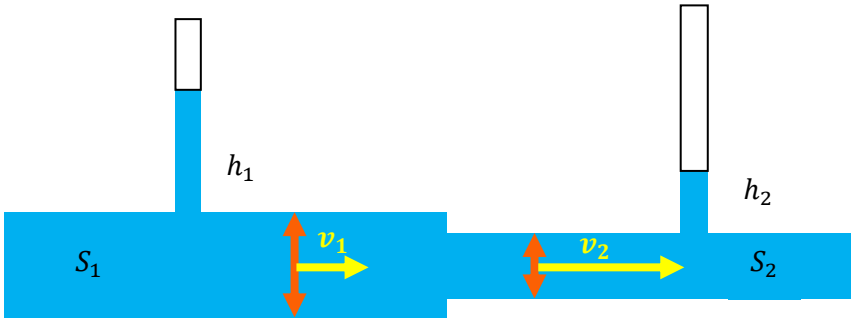

Pro průřezy potrubí platí vztahy:

a) $S_1 = \frac{4}{2}.S_2$ b) $S_1 = \frac{1}{2}.S_2$ c) $S_1 = 2.S_2$ d) $S_1 = S_2 + S_2$

A. a,c **B.** b,c,d **C.** a,c,d **D.** a,d

2.

Pro rozdíly hladin v manometrických trubicích, z obrázku nahoře , tj. $\Delta h = h_1 - h_2$ platí:

A. $\Delta h = \frac{v_1^2}{2g}$ **B.** $\Delta h = \frac{3v_1^2}{2g}$ **C.** $\Delta h = \frac{4v_1^2}{2g}$ **D.** $\Delta h = \frac{3v_1^2}{2}$

3.

Pro rozdíly tlaků v manometrických trubicích, z obrázku nahoře, tj. $\Delta p = p_1 - p_2$ platí:

A. $\Delta p = \frac{1}{2}\rho v_2^2$ **B.** $\Delta p = \frac{1}{4}\rho v_2^2$ **C.** $\Delta p = \frac{3}{2}\rho v_2^2$ **D.** $\Delta p = \frac{3}{8}\rho v_2^2$

4.

Voda protéká potrubím o obsahu průřezu 0,8 m^2 rychlostí 4 $m.s^{-1}$.Jakou kinetickou energii má proudící voda o objemu 1 m^3?

Pro rychlost kapaliny vytékající otvory platí tvrzení:

A. 8 kJ **B.** 4kJ **C.** 2 kJ **D.** 16 kJ

Test k laboratorní práci č. 1: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Varianta C:

1.

V nádobě, která je až po okraj naplněná vodou, jsou tři otvory:

Pro rychlost kapaliny vytékající otvory platí tvrzení:

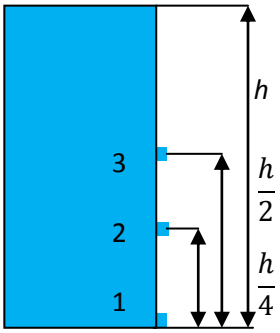

a) $v_1 = \sqrt{2gh}$ b) $v_2 = \frac{3}{4}\sqrt{2gh}$

c) $v_3 = \frac{1}{2}\sqrt{2gh}$ d) $v_3 = \sqrt{gh}$

A. a,b,c **B.** a

C. a,c **D.** a,d

2.

Největší rychlostí bude vytékat kapalina z otvoru:

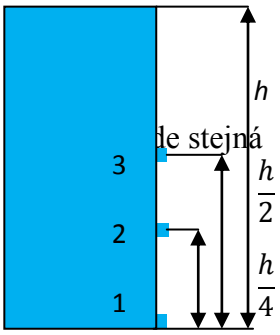

A. třetího **B**. prvního

C. druhého **D**. rychlost výtoku je všude stejná

3.

Je-ji nádoba s otvory umístěna ve výšce H nad podložkou, pak pro čas, kdy dopadne kapalina, vytékající otvory 1,2,3 , na podložku, platí:

a) $t_1 = \sqrt{2Hg}$ b) $t_2 = \sqrt{2Hg} + \frac{h}{4v_2}$ c) $t_3 = \sqrt{2Hg + gh}$ d) $t_3 = \sqrt{2Hg + g\frac{h}{2}}$

A. a,b **B.** a,c **C.** a,d **D.** a,b,c

4.

Bernoulliho rovnice je zvláštním případem zákona zachování

A. hmotnosti **B.** hybnosti **C.** rychlosti **D.** mechanické energie

Test k laboratorní práci č. 1: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Varianta D:

1.

Koncovka zahradní hadice má čtřikrát menší poloměr, než je poloměr hadice. Kolikrát se zvýší rychlost proudící kapaliny ve vztahu k původní rychlosti v hadici?

A. čtyřikrát **B**. dvakrát **C**. osmkrát **D**. šestnáctkrát

2.

Veličina **p** v Bernoulliho rovnici vyjadřuje:

A. tlak **B**. potenciální energii **C**. tíhovou energii **D**. potenciální energii objemové jednotky kapaliny.

3.

Voda protéká potrubím o obsahu průřezu 0,8 m^2 rychlostí 4 $m.s^{-1}$. Jaký objem proteče potrubím za 2s?

A. 6,4 m^3 **B**. 3,2 m^3 **C**. 12,8 m^3 **D**. 1,6 m^3

4.

Voda vytéká z otvoru, který je 20 m pod její volnou hladinou. Určete její výtokovou rychlost:

A. 40 $m.s^{-1}$ **B**. 400 $m.s^{-1}$ **C**. 20 $m.s^{-1}$ **D**. 10 $m.s^{-1}$

VÝSLEDKY:

Laboratorní práce č. 1: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Téměř každou fyzikální veličinu můžeme měřit více metodami. Výsledek se bude určitě ve všech případech trošku lišit. Na nás potom je určit tu nejvhodnější metodu a snažit se eliminovat všechny chyby, kterých jsme se mohli během měření dopustit.
Výtokovou rychlost kapaliny budeme měřit třemi metodami. Na všechny metody budeme potřebovat tyto pomůcky:

Pomůcky:

Nádoba s otvorem (nádoba tvaru válce s podstavou o plošném obsahu S_1. Ve spodní části nádoby je vodorovně umístěna trubička, jejíž průřez má plošný obsah S_2 mnohem menší než S_1), fotografická miska, stopky, posuvné měřítko s noniem, podstavec pod nádobu s vodou, voda, metr.

1. Určení výtokové rychlosti kapaliny z Bernoulliho rovnice

Teorie:

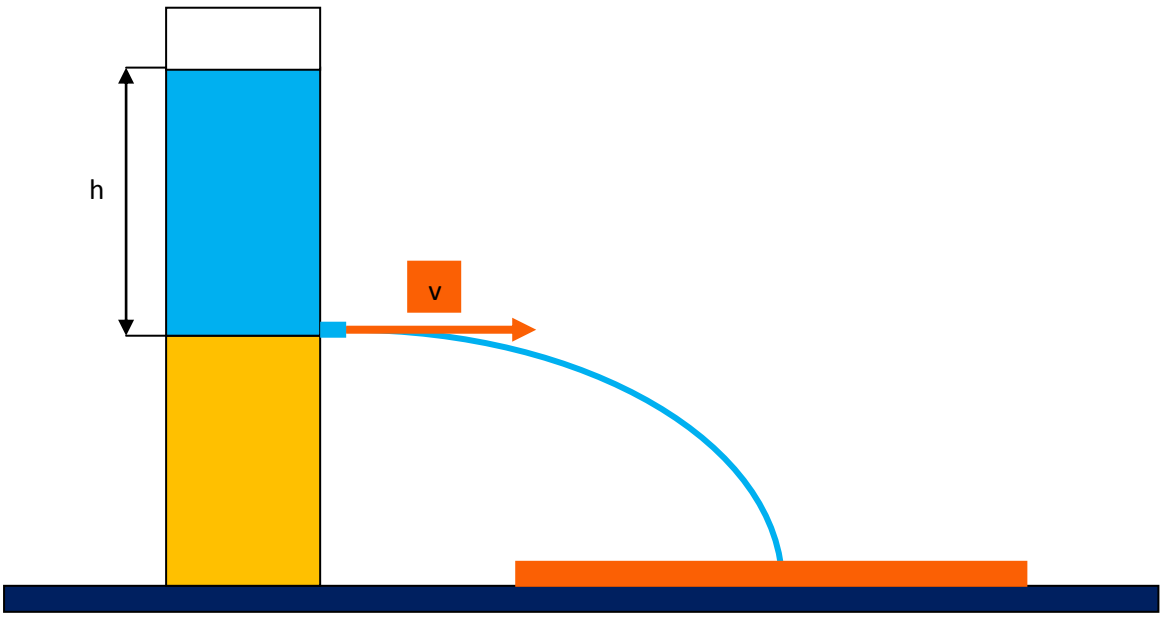

Postup:

Při tomto způsobu měření nemusíme dělat nic! ☺ Stačí si stanovit, do jaké výšky budeme nádobu plnit. Ale protože jsme šikovní, provedeme všechna měření najednou. Než se ale do toho „ pustíme“, sami si stanovíme, do jaké výšky je výhodné nádobu plnit (záleží na použitých pomůckách)

Výtokovou rychlost určíme z tzv. **Torriceliho vzorce:** $v = \sqrt{2gh}$

Za **g** dosadíme **9,8 ms^{-2}**

Za **h** volíme např. hodnoty 40cm, 35cm, 20cm a vypočítáme odpovídající výtokové rychlosti kapaliny. Ty pak dosadíme do společné tabulky pro všechny tři způsoby měření.

2. Určení výtokové rychlosti kapaliny z rovnice spojitosti (kontinuity)

Teorie:

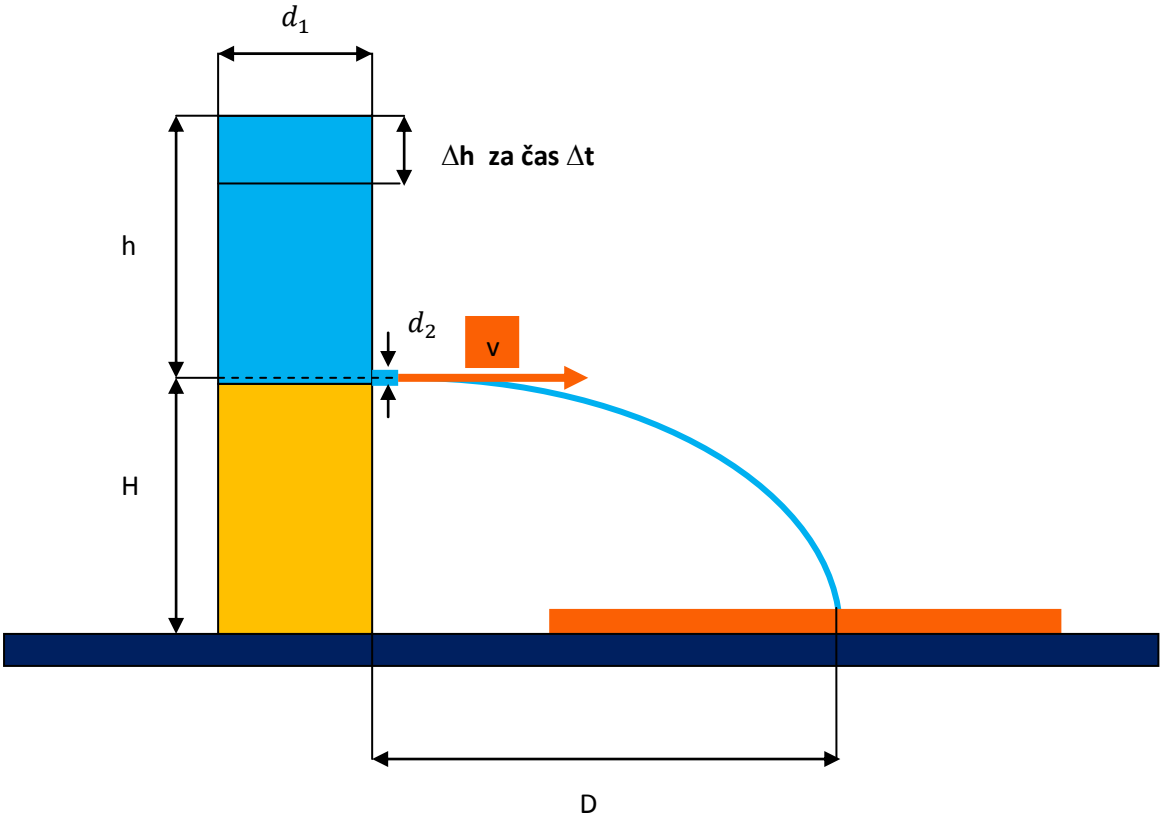

Postup:

Z rovnice spojitosti platí: $S_1v_1 = S_2v_2$ *

nádoba i otvor mají kruhový průřez, pro výpočet platí: $S = \pi r^2 = \pi\frac{d^2}{4}$

$\Longrightarrow$ * bude mít tvar: $\pi\frac{d1^2}{4}\,v_1 = \pi\frac{d2^2}{4}\,v_2 \;\Longrightarrow\; d_1^2\,v_1 = d_2^2 v_2$

$\Longrightarrow v_2 = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 v_1$ ** v_1 je rychlost, s jakou voda klesá při vytékání kapaliny otvorem u dna nádoby,

d_1 je vnitřní průměr „velké“ nádoby,

d_2 je vnitřní průměr otvoru ve stěně nádoby.

Jak zjistíme v_1:

Vodu necháme vytékat otvorem např. 5s (opět je potřeba to vyzkoušet; s tím si musíme „poradit“). Změříme, o kolik klesla hladina vody za námi stanovený čas; tzn Δh. Pro různé velikosti h budeme volit různé časové intervaly Δt. Kratší nebo delší? To už je opět na vás!!!

$\Longrightarrow$ máme stanoveno Δt, změřeno Δh $\Longrightarrow v_1 = \frac{\Delta h}{\Delta t}$

$\Longrightarrow$ ** má nyní tvar $v_2 = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 \frac{\Delta h}{\Delta t}$; je zbytečné indexovat rychlost

$\Longrightarrow$ $\boxed{v = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 \frac{\Delta h}{\Delta t}}$

3. Určení výtokové rychlosti kapaliny z teorie vodorovného vrhu

Teorie:

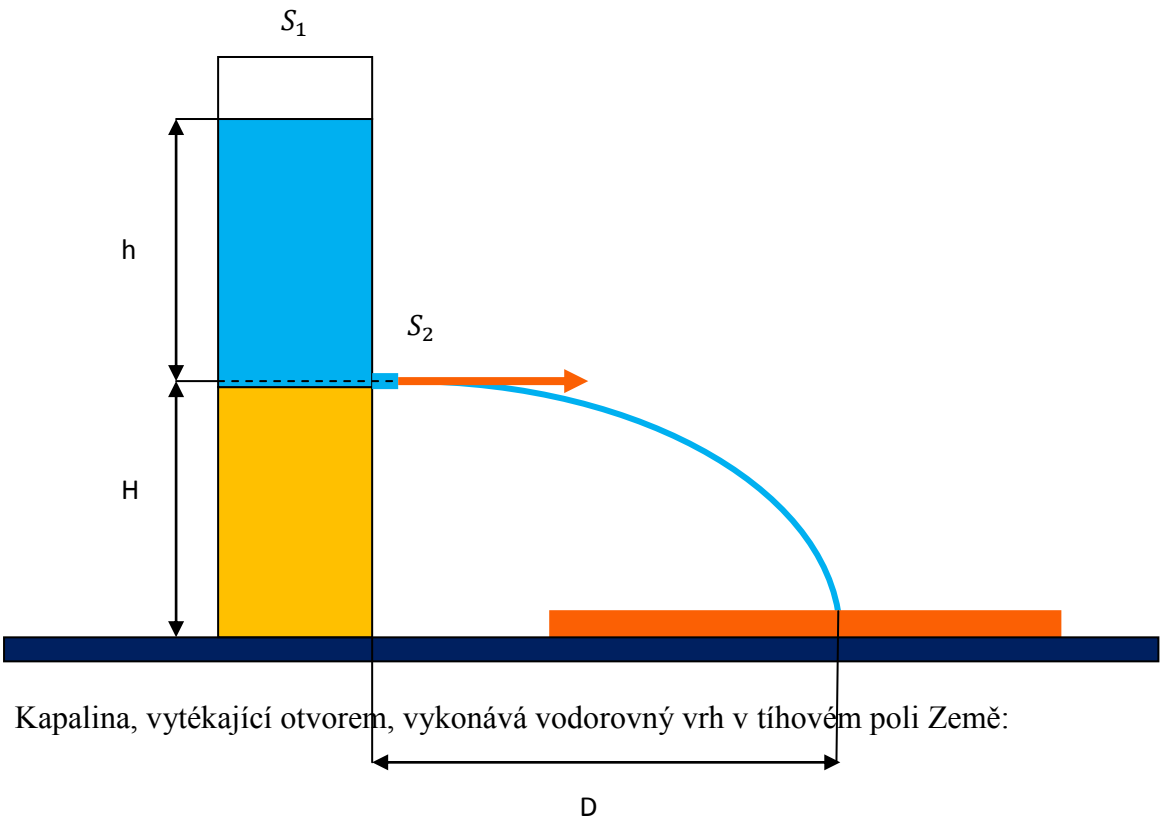

Kapalina, vytékající otvorem, vykonává vodorovný vrh v tíhovém poli Země:

Základní rovnice:

Jednotlivé body trajektorie vodorovného vrhu jsou popsány souřadnicemi: A$[x, y]$

x = vt, y = H- $\frac{1}{2}gt^2$

D$[D, 0]$ $\Longrightarrow H - \frac{1}{2}gt^2 = 0 \Longrightarrow t = \sqrt{\frac{2H}{g}}$

D = v.t $\Longrightarrow$ v = $\frac{D}{t} = \frac{D}{\sqrt{\frac{2H}{g}}} \Longrightarrow v = D.\sqrt{\frac{g}{2H}}$

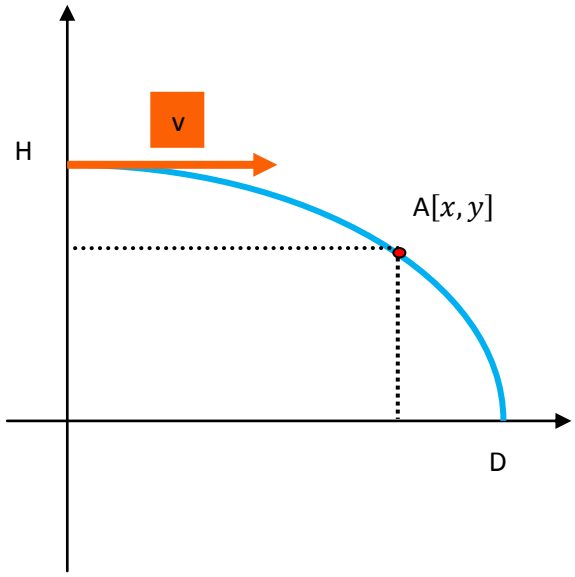

Výška **H** je výška podstavné nádoby a je během měření pořád stejná. Stačí vždy pouze zjistit, kam dopadl vodní paprsek po uvolnění malého výtokového otvoru s plochou $\mathbf{S_2}$.

Pokud bychom použili ZZE: mgH $= \frac{1}{2}mv^2$, pak vidíme, že opět vychází v = $\sqrt{2gh}$

Postupujeme tak, abychom při každém měření změřili všechny veličiny potřebné k výpočtu velikosti výtokové rychlosti pomocí všech tří metod.

Co budeme tedy měřit současně?

1) výšku **h** vody v nádobě s otvorem
1) stopkami čas Δ**t**, po kterou bude voda z otvoru vytékat
2) metrem pokles vodní hladiny Δ**h**
3) délku vrhu **D** (tzn. kam mi kapalina dostříkne nejdále, když uvolním otvor)

Před vlastním experimentem si v klidu změříme :

1) výšku **H** středu výtokového otvoru nad „ podstavou“v cm
2) vnitřní průměr velké nádoby s vodou $\mathbf{d_1}$ v cm
3) vnitřní průměr výtokového otvoru $\mathbf{d_2}$ v mm

Tabulka:

	$v = \sqrt{2gh}$		$v = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 \frac{\Delta h}{\Delta t}$					$v = D.\sqrt{\frac{g}{2H}}$		
Číslo měření	Bernoulliho rovnice		Rovnice kontinuity					Vodorovný vrh		
n	h	v	d_1	d_2	Δh	Δt	v	D	H	v
	10^{-2}m	ms^{-1}	10^{-2}m	10^{-3}m	10^{-2}m	s	ms^{-1}	10^{-2}m	10^{-2}m	ms^{-1}
1.										
2.										
3.										

Závěr:

Porovnáme vypočítané hodnoty výtokových rychlostí pro jednotlivé metody a zdůvodníme rozdíly naměřených hodnot.

Protokol č. 1:

Pracoval:			**Pracováno dne:**	
Spolupracoval:			**Vlhkost vzduchu:**	
Třída:			**Tlak vzduchu:**	
Hodnocení:			**Teplota vzduchu:**	

Název úlohy: Určení výtokové rychlosti kapaliny

Pomůcky:

Nádoba s otvorem (nádoba tvaru válce s podstavou o plošném obsahu S_1. Ve spodní části nádoby je vodorovně umístěna trubička, jejíž průřez má plošný obsah S_2 mnohem menší než S_1), fotografická miska, stopky, posuvné měřítko s noniem, podstavec pod nádobu s vodou, voda, metr.

Teoretická příprava:

1. Pro výtokovou rychlost lze z Bernoulliho rovnice odvodit tzv. Torriceliho vzorec:

Vystupují v něm tyto veličiny:

2. Z rovnice spojitosti lze pro výtokovou rychlost odvodit vztah:

Vystupují v něm tyto veličiny:

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. Z teorie vodorovného vrhu lze pro výtokovou rychlost odvodit vztah:

Vystupují v něm tyto veličiny:

Vypracování:

Úkol č. 1:

Stanovíme si, do jaké výšky budeme nádobu plnit, abychom pěkně současně změřili i další dva úkoly. Proto si „ párkrát“ pokus „ vyzkoušíme“.

Za h volíme:

h_1 =

h_2 =

h_3 =

Výtoková rychlost $v = \sqrt{2gh}$

Vypočítané odpovídající výtokové rychlosti kapaliny pak také dosadíme do společné tabulky pro všechny tři způsoby měření.

<u>Úkol č. 2</u>:

Pomocí posuvného měřítka určíme:

d_1 - vnitřní průměr „velké“ nádoby

d_1 =

d_2 - vnitřní průměr otvoru ve stěně nádoby

d_2 =

Vodu necháme vytékat otvorem po vhodně zvolený čas (opět je potřeba to vyzkoušet)

Pro různé velikosti h z úkolu č.1 budeme volit:

různé časové intervaly Δt

změříme, o kolik klesla hladina vody za čas Δt - tzn. Δh.

Δt_1 =

Δt_2 =

Δt_3 =

Δh_1 =

Δh_2 =

Δh_3 =

Určíme odpovídající rychlost klesání vody ve velké nádobě podle vzorce: $v_1 = \frac{\Delta h}{\Delta t}$ a vypočteme příslušnou výtokovou rychlost podle vzorce $v_2 = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 v_1$; tyto vypočítané údaje již zapíšeme přímo do společné tabulky.

Úkol č. 3:

Změříme výšku H středu výtokového otvoru nad vodorovnou rovinou, kam dopadá pramínek kapaliny.

H =

Změříme délku vodorovného vrhu D, který vykonává pramínek kapaliny pro různé výšky kapaliny (z úkolu č.1) ve velké nádobě.

h z úkolu č.1:

h_1 =

h_2 =

h_3 =

příslušná délka vodorovného vrhu D:

D_1 =

D_2 =

D_3 =

Výslednou rychlost $v = D.\sqrt{\frac{g}{2H}}$ zapíšeme až do společné tabulky.

Tabulka:

	$v = \sqrt{2gh}$		$v = \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2 \frac{\Delta h}{\Delta t}$					$v = D.\sqrt{\frac{g}{2H}}$		
Číslo měření	Bernoulliho rovnice		Rovnice kontinuity					Vodorovný vrh		
n	h	v	d_1	d_2	Δh	Δt	v	D	H	v
	10^{-2}m	ms^{-1}	10^{-2}m	10^{-3}m	10^{-2}m	s	ms^{-1}	10^{-2}m	10^{-2}m	ms^{-1}
1.		0					#DIV/0!			#DIV/0!
2.		0					#DIV/0!			#DIV/0!
3.		0					#DIV/0!			#DIV/0!

Závěr:

Použitá literatura:

Bednařík, Milan a Miroslava Široká. *Fyzika pro gymnázia. Mechanika.* Praha: Prometheus, 2000. ISBN 80-7196-176-0.

Obrázky: Vlastní tvorba